

o les monografies, li permet un equilibri eficaç entre la descripció minuciosa i l'anàlisi general. El plantejament és decidit i vigorós. Sense especular amb dubtes retòrics o potsers protectors. L'autor apunta i dispara. Ens explica un procés de transformació social global a partir d'un èmfasi clar en el factor sistema de cultura-comunicació. I la premsa i el periodisme hi apareixen simultàniament com a símptoma del canvi i com a principalíssim agent de renovació i modernització; com a protagonistes centrals de la massificació.

En un context com aquest, la multiplicació de les capçaleres, l'increment de les tirades, el creixement de les plantilles i la seva professionalització, l'aparició de noves seccions, la metamorfosi de les pautes morfosintàctiques en la «fabricació» de la informació periodística... tot pren un sentit precís que n'explica la tendència, la contundència i, finalment, la gran repercussió: el sorgiment de la societat de comunicació de masses a Catalunya.

Aquest treball ha merescut el reconeixement de l'Institut d'Estudis Catalans amb l'obtenció del premi Joan Givanel, el més important dels que es convoquen a Catalunya en l'àmbit d'Història de la Premsa. El resultat és aquest llibre que proporciona informació rigorosa, ajuda a repensar el període i permet fer un salt endavant als estudis d'Història de la Comunicació.

J.M. Tresserras

Laguna, A.; López, A. (eds.) (1992), *Dos-cents anys de premsa valenciana. I Congrés Internacional de Periodisme. Actes. València, 1990*. València, Generalitat Valenciana.

Hom pot considerar que la història de la comunicació social al País Valencià constitueix un objecte d'estudi nou per als historiadors valencians. Fins ara, els estudis de publicacions periòdiques han estat pràcticament inexistents tot i que la tradició periodística valenciana és llarga, interessant, innovadora i clarament influent en els devenirs de les classes polítiques dirigents i, per descomptat, de les populars. Pocs historiadors com Ricard Blasco han dedicat el seu neguit

investigador a desempolsegat de les hemeroteques algunes de les publicacions valencianes més significatives, les han esfullat i interpretat en el seu temps i les han analitzat des de la perspectiva de la cultura de masses. Però és també cert que la premsa valenciana ha constituït el suport documental més fiable de reconstrucció històrica per a investigadors del nacionalisme valencià, com Alfons Cucó i Vicent Franch i Ferrer, i de la literatura catalana, com Josep Iborra, Vicent Simbor, Manuel Aznar i el mateix Joan Fuster.

Dos-cents anys de premsa valenciana és un recull de ponències i comunicacions presentades al Primer Congrés Internacional d'Història de la Premsa que tingué lloc a València el desembre de 1990 amb l'excusa de la celebració del segon centenari de l'aparició del primer diari valencià, el *Diario de Valencia*. L'edició d'aquest volum ha anat a càrrec d'Antonio Laguna i A. López, tots dos professors de la Facultat de Ciències de la Informació del CEU San Pablo.

El Congrés que ha propiciat aquest recull força generós de ponències i comunicacions va ser estructurat en tres eixos fonamentals, el primer va ser dedicat a les relacions de la premsa amb aspectes socio-polítics, el segon analitzava els aspectes socio-econòmics i l'últim constituïa una miscel·lània de qüestions molt diverses englobades sota el lema de cultura i llenguatges. Aquesta és també l'estructuració del recull de les ponències i comunicacions *Dos-cents anys de premsa valenciana*, que s'obre amb un record als artífexs de la primera gesta periodística valenciana d'una certa magnitud, el *Diario de Valencia*.

El primer apartat, doncs, «Prensa, Sociedad y Política» es compon de vuit ponències encapçalades per una anàlisi de Ricard Blasco sobre les mancances de la història del periodisme valencià. Blasco reconstrueix el naixement del *Diario de Valencia*, analitza les causes que van produir-ne l'aparició i la consolidació en una societat gens habituada a la lectura de la premsa diària. També hi aporta dades molt interessants sobre les expectatives i els recels del govern quant a l'aparició del *Diario*.

Ponències i comunicacions tracten aspectes diferents de la València periodística,

de periodisme en castellà, sobretot. El *Diario de Valencia* és objecte d'estudi des de diverses perspectives, però també altres tipus de treballs recorden i reivindiquen una premsa poc coneguda per especialitzada, com la taurina, o per minoritària, com la premsa política i pretesament independent. La València liberal és tractada periodísticament per la premsa satírica de Bernat i Baldoví, ja que dues comunicacions estudien la projecció d'aquesta premsa que en la València d'aleshores va ser clarament influent pel seu caràcter popular i massiu. Sobta, però, que Josep M. Bonilla, considerat com el millor periodista liberal, iniciador de la premsa en català del País Valencià i figura periodística de primera línia en aquell temps, no merezca la consideració de cap estudi en un conjunt tant voluminós de ponències d'història de la premsa.

La importància de la premsa satírica com a òrgan contestatari fou un fenomen força generalitzat també a Catalunya, on publicacions com *La Bugadera* van tenir un cert ressò social. Lluís Albert Chillón, Francesc Espinet i Joan Manuel Tresserras presenten un estudi sobre un manuscrit de *La Bugadera*, en què un grup de joves tertulians de 1900, disconformes amb l'herència modernista, exposaven els seus punts de vista.

Altres ponències d'aquest apartat analitzen les relacions entre premsa i poder polític, com la de Celso Almuíña i José A. Piqueras, que fan coincidir l'aparició de la premsa valenciana i d'altres indrets de l'Estat amb la consolidació de la burgesia, que la utilitza com a instrument polític. Tot relacionat amb aquest aspecte, Enric Marín fa una reflexió sobre la importància del discurs periodístic en la consolidació de la societat actual. Marín relaciona la política informativa amb la política comunicativa i fa una proposta d'estratègia comunicativa progressista.

De tots tres apartats, és aquest el que resulta més coherent i suggestiu globalment, perquè aporta dades per a la interpretació de la premsa dins del context històric passat i present, planteja alternatives i propostes de futur i analitza les relacions entre el poder polític i el poder comunicatiu.

El segon apartat, «Prensa y Economía», compta amb diversos estudis històrics d'interès. Si tenim en compte que la premsa valenciana és una matèria nova com a disciplina d'anàlisi, pren sentit, doncs, que s'hi dediquen ponències a exposar materials d'investigació d'història de la premsa de primera mà, com el d'Altabella Hernández. En el mateix sentit, la ponència de Gabriel Galdón constitueix una proposta de creació de material documental des de 1790 fins als nostres dies. Galdón proposa que tant els materials hemerogràfics que es recopilen com els bibliogràfics que es puguin crear siguen tractats de la manera més convenient per facilitar-ne l'accés públic. La dificultat d'accedir a material periodístic és un entrebanc difícil de superar per a l'historiador de la premsa. Fins fa poc temps no s'ha començat a microfilm el material periodístic i, per tant, les publicacions antigues són gairebé impossibles de consultar, ja que corren el perill de quedar-se entre els dits de l'investigador. Curiosament, però, les biblioteques del País Valencià que tenen material hemerogràfic donen moltes facilitats als investigadors, a excepció de la biblioteca de l'Ajuntament de València, Serrano Morales, on les dificultats són de vegades insuperables.

Crida l'atenció en aquest apartat que hi haja tan poca cosa respecte al periodisme econòmic valencià. Passat, present i futur es barregen totalment, encara que el present decanta la balança cap al seu cantó. Hi podem trobar estudis històrics de premsa valenciana de principis de segle barrejats amb estudis de fets actuals vistos per la premsa valenciana, reflexions sobre la publicitat i les noves tecnologies; des del conflicte lingüístic de *Canal 9* vist pels diaris, a les esqueles en el *Diario de Valencia*; des del nou periodisme valencià, als nous herois socials creats pels mitjans de comunicació. Es tracta, doncs, d'un apartat poc consistent, on es tracten qüestions relacionades molt tangencialment —i no sempre— amb l'epígraf on se subscriuen i deixa de banda, en canvi, aspectes bàsics de l'economia valenciana que donarien resposta al perquè i al com de la premsa del país. S'hi troba a faltar, doncs, un desxiframent de les claus econòmiques que mouen i mouen els fils de

les empreses periodístiques o, dit altrament, queda per aclarir quines han estat i són les relacions dels grups econòmics poderosos amb les empreses periodístiques. Els mecenes del periodisme valencià, els lligams econòmics d'aquests mecenes amb els interessos polítics, la diversitat periodística relacionada amb la diversitat de grups de poder haurien estat potser alguns dels aspectes interessants a dilucidar per entendre qui ha controlat la premsa del País Valencià històricament, qui la controla a hores d'ara i què s'ha aconseguit mitjançant aquest control.

L'últim apartat, «Prensa Cultura y Lenguajes» està dedicat a la relació entre premsa i cultura en un sentit ampli. També és un apartat poc definit, un altre calaix de sastre, on s'entrecreuen ponències històrico-socials amb consideracions sobre els llibres d'estil i el discurs publicitari. Disseny gràfic, fotoperiodisme i reflexions sobre el periodisme i el periodista valencià actual conformen un aparador poc sistemàtic del que hom podria esperar en aquest darrer bloc, tot i que les ponències corresponen a especialistes molt rellevants, com Carlos Pérez de Rozas, José Fernández Beaumont, Lorenzo Vilches, Amparo Tuñón i Josep M. Casasús.

Hi trobem també alguns estudis de premsa valenciana en relació amb els fets culturals més significatius dels darrers temps. Pedro J. de La Peña analitza la relació entre periodista i escriptor a partir d'una anàlisi de la premsa valenciana actual més significativa. Una altra ponència destacable és la de Xavier Paniagua «Ideología y prensa obrera», en la qual hi ha una relació dels periòdics obrers espanyols des de 1870 al 1931. Paniagua exposa les necessitats dels obrers de canalitzar les reivindicacions a través de la premsa i història molt resumidament aquest moviment a partir de les publicacions obreres més reeixides.

La ponència de Vicent Franch i Ferrer «Premsa i nacionalisme valencià» fa un tractament de la instrumentalització del moviment nacionalista per part del periodisme valencià dels darrers temps. Aquesta és l'única ponència dedicada a un fet històric tan global i trascendent en el món del periodisme valencià, ja que correspon a una realitat que

ha monopolitzat la discussió política en els darrers quinze anys. Franch i Ferrer atribueix a la feblesa del moviment nacionalista valencià la incapacitat de crear els òrgans periodístics capaços de frenar la instrumentalització del fet nacional que especialment la premsa diària valenciana ha forjat amb la complicitat dels partits hegemònics valencians.

Com podem comprovar, a «Prensa, Cultura y Lenguajes», s'hi aprofita un títol ambigu —però força mereixedor d'una anàlisi més centrada i consistent— per tractar alguns aspectes del periodisme que podien haver-se encabint millor en el primer apartat, encara que cal reconèixer-hi una coherència més gran que en l'anterior bloc.

De les comunicacions, caldria destacar-ne especialment la dedicada per Josep Lluís Gómez Mompant al primer i únic diari en català fet al País Valencià al llarg de la història. Es tracta de *L'Hora*, diari aparegut l'any 1936 i que va traure només tres números, però que culmina una llarga trajectòria periodística en català, començada en 1838 per Josep M. Bonilla amb *El Mòle*.

El Segon Congrés Internacional de Comunicació Social es celebrarà a Castelló el novembre de 1994.

Esperem, doncs, que un nou congrés d'història de la premsa valenciana siga capaç de continuar en aquesta línia d'anàlisi, esclaresca les mancances de la història del periodisme valencià i done l'oportunitat que nous historiadors s'engresquen en un treball tan interessant i necessari per conèixer alguns aspectes de la cultura de masses del País Valencià i d'altres indrets.

Mavi Dolç i Gastaldo

Tavera, Susanna (1992), *Solidaridad obrera. El fer-se i desfer-se d'un diari anarco-sindicalista (1915-1939)*, Barcelona, Diputació de Barcelona/Col·legi de periodistes de Catalunya, Col·lecció *Vaixells de paper*, núm. 11, 1992.

La història de la nostra premsa, de la premsa de Catalunya, escrita en català o en espanyol —o en alemany, si s'escaigués—,